

Millisits Máté

**A Budapest - Angyalföldi
Református Egyházközség
története**

**Készült
a „Feltámadás temploma” felszentelésének
75. évfordulója alkalmából**

Millisits Máté

**A Budapest - Angyalföldi
Református Egyházközség
története**

**Készült
a „Feltámadás temploma” felszentelésének
75. évfordulója alkalmából**

2008

ISBN 978-963-06-6364-9

Kiadja a Budapest-Angyalföldi Református Egyházközség

Budapest, 2008

www.frangepan.hu

Előszó

Egy előszónak illik történelmi ívűnek lenni, de engedtessek meg, hogy ez most rendhagyó módon inkább szubjektív legyen. Mert, ahogy egy csepp is magában hordozza az egész óceánt, úgy talán e néhány gondolat is megmutatja, mit jelentett, és jelent ma angyalföldi reformátusnak lenni.

Az első, ezzel kapcsolatos élményeim közé tartozott, amikor itteni szolgálatom kezdetén a templomunkban előkerült a takarásból két emléktábla. Az egyik a szokásos volt, az alapító nagyok neveivel. Csodálkozva olvastam azonban a másik márványtáblát, rajta a sok-sok nevet, egyszerű és mára talán elfeledett egyháztagok nevét, akik akár csak néhány pengőt is adtak a templom építésére. Ekkor éreztem meg, hogy mitől is erős ez a gyülekezet emberileg. Ahol a „közkatonának” ilyen emléket állítanak, ott valóban mindenki egyformán megbecsült tagja a közösségnek.

Egy másik ilyen élményem 1996-ra datálódik, amikor kiderült, hogy a templom padozata életveszélyessé vált. A helyreállításra vonatkozó árajánlatot kézhez kapva csüggedten állapítottuk meg a presbiterekkel, hogy a szükséges összegnek még a töredékével sem rendelkezünk.

Ekkor szólalt meg Isten:

„építsétek e házat, hogy gyönyörködjem benne, és dicsőíttessem”(Aggeus 1,8/b)

Ma is csodának tűnik, ahogyan Urunk kirendelte az anyagi lehetőségeket, és az embereket, akik tudtak segíteni. S aztán, a felújítás elkészültével, a hálaadó ünnepség előtti estén, a sok közös munka, fáradság és takarítás végén így szólt egyik gyülekezeti tagunk: „Mikor kezdjük újra? Olyan jó volt együtt lenni, egy célért együtt dolgozni!” Ekkor értettem meg, hogy nem csak a templom építéséről beszélt az Ige, hanem a gyülekezetéről is. Hiszen azért épült, szépült a templom, hogy legyen egy közösség, amelynek otthont adhat - Isten gondoskodó szeretetéből.

Számomra ezért érték az angyalföldi gyülekezethez tartozni, s remélem e kis füzet is ezt az érzést fogja erősíteni az elődök példájával minden olvasójában.

Áldás, békesség az Olvasónak!

2008 adventjében

Szloboda József
lelkipásztor

A templom

A településeknek Európa szerte kiemelt jelentőségű létesítményei a szakrális épületek, különösképpen a templomok. A 19. század második feléig az emberek elsőrendű közösségi színhelye a templom volt. Kisebb falvakban egyetlen középületként a közéleti színhely funkcióját is betöltötte. A középkorban a templomerődök védelmi szerepük által váltak nélkülözhetetlenekké.

Közép-Európában II. József 1781-ben kihirdetett Türelmi Rendelete óta a különböző felekezetek, a római katolikus, protestáns és a görög keleti egyház templomai, valamint a zsidó hitközségek zsinagógái sok esetben egymáshoz közel épültek fel.

Az épületek sokszor már méretükkel is vetélkedtek egymással; a tornyok magasságát esetenként a másik templom tornyának túlszárnyalása határozta meg. E különbségek mellett a templomépítés alapvető funkciója mindig is a felekezet hitéletének hű szolgálata, építészeti tér biztosításával.

A református templom

A református templom archetípusa a reformáció által gyökeresen megváltoztatott liturgia és az ennek megfelelő liturgikus tér miatt különbözik a katolikus templomok szerkezeti felépítésétől. A reformáció elterjedésével korábbi katolikus templomokat alakítanak át református liturgikus térére. Ennek alapján funkcióját vesztette az apszis (szentély), az oldalkápolna és az oltár. A református templom kiemelt helyévé vált a szószék, amelynek elhelyezési feltétele a lelkész látható- és hallhatóságához kötődik. Az oltár helyébe lépő úrasztala kiemelt liturgikus szerephez jut. Kálvin János genfi templomában, a középkori eredetű Szent Péter (St. Pierre) templomban, az apszisban székeket helyeztek el a hallgatóság számára. Kálvin kora óta Európában igen sokféle centrális alaprajzú protestáns templom épült.

A magyar református templomok között több hosszházas típust találunk. Rendszere az egész országban elterjedt, de az építetők az Alföldön ragaszkodtak hozzá a legkövetkezetesebben.

E templomtípus homlokzati tornyához egyhajós, hosszanti templomtér kapcsolódik, melyet hevederes csehboltozat fed le. A hajó két rövidebb végén karzat helyezkedik el; az egyik az orgona, a másik a hívek számára. A szószék az egyik hosszoldal közepén áll. Érdekes módon ez a típus éppen akkor válik népszerűvé, amikor külföldön - főleg német és svájci területeken - a legváltozatosabb centrális formák (háromszög, négyzet, görög kereszt) terjed el mind a gyakorlatban, mind

¹ A Türelmi Rendelet kiadását követő néhány évtized alatt több száz protestáns templom épült. Ehhez hozzájárultak az 1780-as években a következő engedelmények: 1785-től kezdve már nem szükséges a helytartótanács engedélye a templomépítéshez, hanem azt a vármegye engedélyezi, míg 1786-tól a templom testéhez tornyot is építhettek, 1788-tól pedig lehetővé vált, hogy az utcai fronton bejáratot, ajtót létesítsenek.

pedig az elméleti irodalomban. A torony és a hajó összekapcsolása kétféle módon történhet. A torony állhat a homlokzat közepén, de síkjából előreugorva; sokszor a torony és a hajó eltérő építési ideje magyarázza ezt a formát. A másik változatban a torony a homlokzat közepén áll, a falazat síkjába beilleszkedve. Ebben az esetben a toronytest tartópillérei bekerülnek a hajó belsejébe. A hosszanti elrendezés szívós továbbélése valószínűleg a kezdeti idők nehézségeivel magyarázható: akkor csak a legolcsóbb építőanyagok álltak az építetők rendelkezésére, s csupán a legegyszerűbb szerkezeteket tették lehetővé. A templom így az egyszerű parasztház formáját követte, s azt később a hagyomány tisztelete továbbvitte.

A XX. században Budapesten épített református templomok többségére a hosszházas alaprajzi típus jellemző. A fővárosi templomoknál, mint az angyalföldi református templomnál is az az elrendezés figyelhető meg, hogy a bejárattal szembeni rövidebb oldalfal elé épített karzatra került az orgona. A karzat előtt pedig tágas liturgikus teret alakítottak ki szószékkel és az úrasztalával.

Kálvin korabeli centrális alaprajzú protestáns templombelső.

Angyalföld

A mai Angyalföld a 19. század közepéig ritkán lakott terület volt. Az első házakat az Osztrák-Magyar Vasúttársaság építette a Váci út és a Lehel út mentén, miután 1846-ban elkészült a Pestet Váccal összekötő vasútvonal. Az 1870-es években ötgőzmalom mellett itt létesült a Magyar Gépgyár, az Első Juhmosoda, az 1880-as években a Láng Gépgyár, az 1890-es években a Magyar Acélárugyár Rt. és az Első Magyar Csavargyár. Angyalföld a 20. század elejére Budapest egyik legjelentősebb ipari körzetévé vált², nagy létszámú munkás lakó- és nyomornegyedeket is magába foglalva.

Reformátusok Angyalföldön

A városrész kialakulásakor a lakosság nagyobbik részét szlovák, lengyel katolikus, kisebb részét német evangélikus és az Alföldről Budapestre települő, a gyárakban szerencsét próbáló református³ alkotta. Az időközben gyarapodó lakosság körében – az itt élők nyomorát, lelki kiszolgáltatottságát látva –, 1905-től a Budapesti Református Teológiai Akadémia hallgatói igehirdetői szolgálatot végeztek. A vasárnapi istentiszteletek megtartására az első világháború kitöréséig a Váci-úti elemi iskolában került sor.

Gál Lajos vallásitanító lelkész, különböző helyszíneken (Váci út 85. szám alatti Hökker-gyár⁴, Üteg utcai kultúrterem, Gömb utcai általános iskola) - két és fél éves szünetelést leszámítva - folyamatosan végezte az elkezdett munkát.

Trianon után lendületet kapott a gyülekezeti élet. Az új határon túlról kitelepített, és ideiglenesen a rákosrendezői pályaudvaron élő, erdélyi magyarok kapcsolódtak a gyülekezethez. 1921. január 1-jével, létrejött a Budapesti Református Egyházközség Angyalföldi Missziói Egyházrész. Ezt követően a vasárnapi istentiszteleti alkalmak mellett a gyülekezetben a következő szolgálatok indultak be: hétköznapi evangelizáció, gyermek istentiszteletek, gyermekek részére szervezett kirándulások, vetített képes előadások, ifjúsági bibliaórák, cserkészlet, gyermekek üdültetése és étkeztetése hollandiai támogatással⁵, valamint szegények más jellegű megsegítése.

A Budapesti Református Egyházmegye létrejöttével lehetőség nyílt az Angyalföldi Missziói Egyházrész önállóvá válására. 1932. január 1. óta önálló anyaegyházközségként működik a gyülekezet, amely ezt követően megválasztotta első lelkipásztorát Gál Lajos egyházszerző-templomépítő lelkipásztor személyében.

² BENCZE GÉZA: VÁCI ÚT, GÉPIPAR FŐUTCÁJA. Budapest, 2006. 5-16. old

³ Az angyalföldi reformátusság 75-80%-ban vidékről felköltözött emberekből állt a 20. század elején.

⁴ BENCZE GÉZA: VÁCI ÚT, GÉPIPAR FŐUTCÁJA. Budapest, 2006. 111- 112. old.

⁵ Hollandiai anyagi támogatással 1921-ben naponta 200 gyermeknek tudtak ebédet és uzsonnát biztosítani a téli hónapokban.

Templomépítés Angyalföldön

A két világháború közötti időszakban 29 templom vagy imaház épült fel a mai Budapest területén. A református hívek lélekszáma jelentősen megnőtt, mivel a trianoni békeszerződés következtében Magyarországtól elválasztott területekről nagyon sok református hívő érkezett az akkori fővárosba és elővárosaiba.

Az Angyalföldi Missziói Egyházrész munkájának megindulásakor célként fogalmazódott meg a templom, parókia és egy tanoncotthon létesítésének a terve.

Az első templomépítési bizottság 1926. június 3-án alakult meg, amely meghatározta az építési sorrend programját. E szerint elsőként a parókia építésére kerülne sor, ezt követően a templomot, majd a tanoncotthont építenék fel. Ennek a bizottságnak több neves tagja közül megemlítendő Kandó Kálmán világhírű gépészmérnök.

Az építkezés kezdőtőkéjét, a Budapest városvezetése által 1927. március 3-án jóváhagyott 72.000 pengő összegű segély biztosította.

Az 1927. május 8-án kiírt pályázat alapján Padányi Gulyás Jenő és Gothard Zsigmond építészmérnökök tervezhették meg a felépítésre váró épületeket.

Kandó Kálmán

A Frangepán utcában a templom és a parókia építkezése 1927. november 20-án az alapkövételével kezdődött meg. 1928. májusában felépült a mai napig álló parókia. 1930. őszére a templom is tető alá került.

Szabó Imre esperes az 1932. október 19-én tartott egyházmegyei közgyűlésen a következő szavakkal jellemezte az aktuális helyzetet:

"Angyalföld. Tipikus munkásgyülekezet. Temploma tető alatt, vakolatlan puszta ablakrésein át fűtül a szél, de tornyában a harang már szól. A puszták falak szemrehányóan néznek be ránk a város széléből, s a sűrű egymásután emelkedő három új kegyúri templom között mezítelenül meghúzódva kérde: hát engem ki fog és mikor felöltöztetni?"

A templom felépítésének befejezése a világgazdasági válság elmúltával, 1933-ban vált újra lehetségessé Szabó Imrének, a Budapesti Református Egyházmegye esperesének segítségével.

Az esperes életrajzírója, Draskóczy István 1968-ban írt könyvében jegyzi fel e szavakat: „Ravasz Lászlónak Isten a gondolkodásnak, az igazság kutatásának nagy adományát adta. Szabó Imrének a tettek ajándékát. Nem hamleti és donkihotei módon, hanem olyan öltözetben, hogy egyiköknél a gondolat ragyogott át a tetteken, a másikuknál tetteket öltött minden gondolat.”⁶

A felépített templom bejáratát kerek alaprajzú harangtorony adja, a téglalap alaprajzú belső tér két rövidebb oldalán egy-egy karzat épült. A maihoz viszonyítva a harangtorony csúcsa magasabb és karcsúbb volt.

A bejárat felőli karzat alatt két vörös márványból faragott, az építkezésnek emléket állító tábla található. A szószerk és az úrasztala – Gál Lajos lelkipásztor adománya – , a bejáratnál szemközti karzat elé került.

Az templom felszentelését 1933. december 10-én megtartott ünnepi istentisztelet keretében Ravasz László, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke végezte. A kor szokásainak megfelelően a templom nevet kapott: **Feltámadás temploma**.

Gál Lajos lelkipásztor később így írt erről⁷: „a templomszentelés egyetlen nagy igazsága: Láthatatlan építője volt ennek a templomnak, láthatatlan segítője volt ennek az egyháznak, az Úrnak keze védelmezte, óvta az eleséstől, és az Úrnak keze segítette eredményre az építési programot”.

A templomszentelési istentisztelet rendje⁸ a következő volt:

1. Fennálló-ének 7. sz. dics. 1. vers.
2. Főének 231. sz. dics. 1. és 3. vers.
3. Bibliát olvas és előimát mond: SZABÓ IMRE a Budapesti Református Egyházmegye esperese.
4. Közének CXXII. zsolt. 2. vers.
5. "Templomszentelési ének" (sz. LÁSZLÓ SÁNDOR). Előadja: VARGHA LÁSZLÓ angyalföldi énekvezér vezetése alatt az Angyalföldi Református Ifjúsági Egyesületek vegyes énekkara és a Budapesti Református Theológiai Akadémia énekkarából közreműködők.
6. Az Igét hirdeti és felszentelő imádságot mond: Dr. RAVASZ LÁSZLÓ dunamelléki püspök.
7. A templomépítés történetét rövid áttekintésben felolvassa: GÁL LAJOS egyházszerző gyülekezeti lelkipásztor.
8. Végének 231. dics. 6. vers.
9. Úrvacsorát oszt: GÁL LAJOS angyalföldi lelkipásztor.
10. Az úrvacsoraoasztás alatt énekli a gyülekezet a 203. sz. dics.-nek verseit.
11. Úrvacsoraoasztás utáni ének: 210. dics. 1. vers.
12. Himnusz.

A szertartáson Árokháty Béla orgonaművész-lelkipásztor játéka által szólalt meg először az orgona.

⁶ DRASKÓCZY ISTVÁN: Szabó Imre, a Budapesti Református Egyházmegye első esperese. Mezőszilas 1968

⁷ GÁL LAJOS: A Budapest-Angyalföldi Református Egyház története. Budapest, 1933. 19. old.

⁸ A templomszentelési istentiszteletre szóló meghívó, amely az istentisztelet liturgiának rendjét is közli a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltár A/ 13.

M E G H I V Ó .

A BUDAPEST-ANGYALFÖLDI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG
10 év alatt felépült „Feltámadás” templomát a VI., Frangepán-utca 43. sz. alatt
1933. évi december hó 10.-én d. e. 10 órakor tartandó istentiszteleten szenteli fel,
melyre Cimzettel szeretettel meghívja.

Kelt Budapesten, 1933. november hó 29-én.

Almási Balogh Lóránt
egyházközségi főgondnok.

Gál Lajos
református lelkipásztor.

A felszentelési ünnepélyre a Kormányzó úr öfőméltósága kilátásba helyezte megjelenését.
Erre való tekintettel a rendőri karhatalom $\frac{3}{4}$ 10 órakor elzárja a gyalogközlekedést.

Kívánatos, hogy a megjelenők helyeiket foglalják el lehetőleg $\frac{1}{2}$ 10 óráig.

Belépésre jegy jogosít (nem meghívó), melyet díjmentesen bocsájt rendelkezésre a lelkészi hivatal.
Tízéven aluli gyermekek a templomi ünnepélyen nem jelenhetnek meg, a tízéven felüli gyermekek is
csak felnőtt kísérőikkel, jeggyel. A templomot fűtjük. A lelkipásztorokat kérjük,
hogy palástosan jelenjenek meg, a palásttartók elhelyezéséről gondoskodunk.

Kérjük hozzák magukat jegyeiket.

Eredeti meghívók, az 1933. évi ünnepi istentiszteletre...

Meghívó

a Budapest — Angyalföldi Református Egyházközség
VI., Frangepán-u. 43. sz. alatti újonnan épült templomában,
felszentelési napján, 1933. évi december hó 10-én d. u.
 $\frac{1}{2}$ 6 órakor tartandó

első vallásos estélyére.

Kelt Budapesten, 1933. évi november hó 29-én.

és az azt követő vallásos estélyre

A Feltámadás Temploma

A Ravasz László püspöksége alatt épült templomok sajátossága, hogy ezeket külön névvel illették, esetenként a püspök javaslata alapján. Ilyen elnevezések lettek többek között: a Magyar Advent Temploma 1928-1930. (Budapest-Kelenföldi Református Egyházközség temploma), a Magyar Reménység Temploma 1927. (Budapest-Józsefvárosi Református Egyházközség temploma), a Magyar Feltámadás Temploma 1926-1927. (Budapest-Budafoki Református Egyházközség temploma), a Magyar Sáfárság Temploma 1933-1936. (Budapest Rákospalota-Újvárosi Református Egyházközség temploma), a Horthy Miklós Emléktemplom 1924-1928. (Budapest-Kispest-Wekerletelepi Református Egyházközség temploma), a Hálaadás Temploma 1937-1940. (Budapest Pozsonyi úti Református Egyházközség temploma), a Hazatérés Temploma 1938-1941. (Budapest-Szabadság téri Református Egyházközség temploma), az Emlékezet Temploma 1930-1935. (Budapest-Nagyvárad téri Református Egyházközség temploma), a Felszabadulás Temploma 1932-1941. (Budapest-Pestszentlőrinc Kossuth téri Református Egyházközség temploma).

Az angyalföldi református templomot 1933-ban a Feltámadás Templomának nevezték el.

A Feltámadás Temploma – 1933

A Feltámadás Templomának harangja

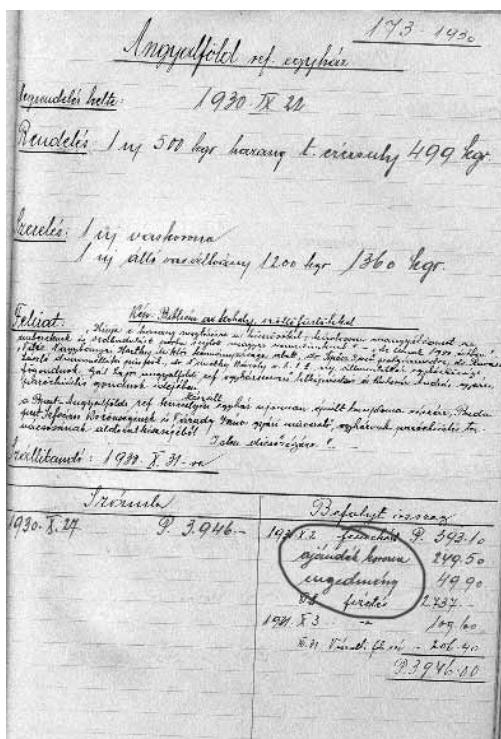
A harang a keresztyény hitélet mindennapjait közel másfél évezrede meghatározó tárgy. – Legfontosabb funkciója az istentiszteletre történő hívás.

Az angyalföldi református templom tornyában Szlezák László aranykoszorús öntőmester⁹ munkájaként egyetlen harang található, amelynek alsó átmérője 100 cm, tömege 499 kg. A harangot Ravasz László püspök szentelte fel 1930. október 31-én, a Reformáció ünnepén.

A templom harangjának felfüggesztéséhez Szlezák László 1930-as évektől ívvasból készített harangjármot, melyet az 1930 szeptember 22-én felvett megrendelés¹⁰ tanúsága szerint ajándékként készített el az egyházközségnek. A tárcsás koronával ellátott harang négy csavarral van a harangjáromhoz rögzítve.

A harang palástját szinte teljesen betölti, a rajta elhelyezett felirat:

"AZ URNAK 1930. ÉVÉBEN/
VITÉZ NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS
KORMÁNYZÓSÁGA ALATT,/
DR. SIPŐCZ JENŐ POLGÁRMESTER,/
DR. RAVASZ LÁSZLÓ DUNAMELLÉKI
PÜSPÖK,/
DR. NÉMETHY KÁROLY V.B.T.T.NY.
ÁLLAMTITKÁR EGYHÁZKÖZSÉGI
FŐGONDNOK,/
GÁL LAJOS ANGYALFÖLDI REFORMÁTUS
EGYHÁZSZERVEZŐ LELKIPÁSZTOR ÉS/
KULCSÁR ANDRÁS GYÁROS-
PARÓCHIÁLIS GONDNOK
IDEJÉBENKÉSZÜLT,/
A BUDAPESTI ANGYALFÖLDI
REFORMÁTUS KERESZTYÉN EGYHÁZ
ÚJONNAN ÉPÜLT TEMPLOMA RÉSZÉRE,
A BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖSÉGÉNEK ÉS VÁRADY JÁNOS
GYÁRI- MŰVEZETŐ-EGYHÁZUNK
PARÓCHIÁLIS TANÁCSÁNAK
ÁLDOZATKÉSZSÉGÉBŐL, ISTEN
DICSŐSÉGÉRE."

A harang megrendelője

⁹ Szlezák László az aranykoszorús mester kitüntető címet 1928-ban kapta.

¹⁰ OMM Öntődei Múzeuma digitalizált formában őrzi Gombos Lajos harangöntő tulajdonát képező megrendelési könyveket, amelyekbe Szlezák László harangöntő vezette megrendeléseit. E különleges értékű dokumentumból, nemcsak a harangjárom adományozása tudható meg, hanem az is, hogy a harangöntő 49.9 Pengőtet elengedett az összköltségből.

A Feltámadás templomának harangja

A harangpalást nyugati oldalán:

„HIVJA E HARANG/
MEGTÉRÉSRE A BÜNÖSÖKET.
HIRDESSZEN EVANGÉLIUMOT AZ
EMBEREKNEK ÉS SZABADULÁST
A PORBASUJTOTT/
MAGYAR NEMZETÜNKNEK.”

A harangpalást alsó peremén:

„ÖNTÖTTE SZLEZÁK LÁSZLÓ
MAGYARORSZÁG ARANYKOSZORÚS
MESTERE”

A palást felső részén babérkoszorúban foglalt kelyheket találunk.

A harangon a palást nyugati oldalán elhelyezett díszítmények: kehely, amit búzakoszorú vesz körül.

A harang palástján körbefutó díszítések: alsó részén szőlőinda, felső részén babérkoszorúba foglalt, kisméretű keresztek találhatók.

Ügyeljünk a keresztnévre!

Magyarország aranykoszorús mestere

SZLEZÁK LÁSZLÓ

harangércöntőde, harangfelszerelés és haranglábgyár

BUDAPEST,
VI., Petneházy-utca 78. sz.
(Frangepán-utca mellett.)
TELEFON: 291—353.

Kitüntetés: Az 1900. évi párisi vilákiállítás díszoklevéllel, — 8 nagy arany- és 1 nagy ezüstéremmel és több állami díszoklevéllel. Számtalan egyházi elismerőlevél.

BUDAPEST-ANGYALFÖLDI REF. TEMPLOM RÉSZÉRE ÖSSZKÉSZÍTETT HARANG, HELYET D^r. RAVASZ LÁSZLÓ PÜSPÖK ÚR AVATOTT FEL.

Szlezák Lászlónak a protestáns újságokban megjelent hirdetése

Szlezák László számára az 1930-as év különösen fontos volt, hiszen ebben az évben szentelték fel a legnagyobb tömegű Magyarországon öntött harangot – a mesternek a Szent István-bazilika számára készített Szent Imre harangját –, amelynek tömege 7945 kg volt. A két harang díszítésében közös a palástjuk alsó részén körbefutó szőlőinda megformálása.

Szlezák László majdnem minden protestáns újságban közölt hirdetésén az 1930-as években bemutatta a harang fényképét, és ezt az aláírást közölte:

**„BUDAPEST-ANGYALFÖLDI REF. TEMPLOM
RÉSZÉRE KÉSZÍTETT HARANG,
MELYET Dr. RAVASZ LÁSZLÓ PÜSPÖK ÚR
AVATOTT FEL.”**

A Feltámadás Templomának orgonája

Az orgona az ókor hosszú évszázadain át világi, azaz szabadtéri, cirkuszi, és udvari ceremóniák hangszere volt.

A középkorban az orgonaépítés tudományának legmagasabb fokán álló technikai, matematikai és zeneelméleti ismeretekkel rendelkező szakembereknek a szerzetesek bizonyultak. Természetes igényként fogalmazódott meg körükben, hogy az általuk készített pompás hangszereket Isten szolgálatába állítsák. A hangszert eleinte nem a liturgiában, hanem a zeneoktatás területén alkalmazták.

A 14. században vált az orgona felszentelt templomi hangszerré. A kálvini reformáció elvetette az orgonának templomi istentiszteleten történő használatát, ezzel visszatérve a korai kereszténység liturgikus gyakorlatához.

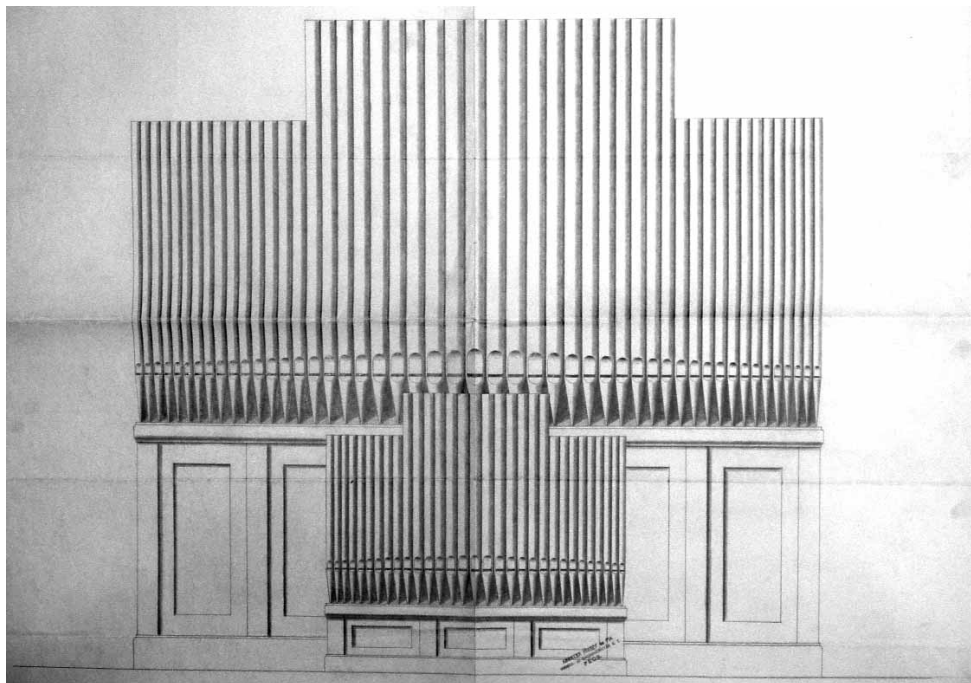
A magyar református templomokban a 18. század második felétől vált a gyülekezeti éneket kísérő hangszerré. A 19. századtól újra világi hangszerré is vált az orgona, de templomi használata megmaradt.

Az angyalföldi református egyházközség 1933-ban több orgonaépítő gyárral tárgyalta a templomban elhelyezendő hangszer ügyében.

A pécsi Angster József és Fiai orgonaépítő gyár 1933. szeptemberében készített rajzai¹¹ alapján a megvalósultnál jóval nagyobb orgona elképzeléséről van tudomásunk. Azonban anyagi okok miatt nem ezek a tervek valósultak meg, hanem 1933. novemberében a budapesti Rieger orgonaépítő gyár által készített pneumatikus szerkezetű, 16 regiszteres és két manuális hangszert vásárolták meg. Ezt a jelenleg is meglévő orgonát a bejárattal szemben lévő karzaton helyezték el.

Az elmúlt évtizedekben több alkalommal (1979, 1993, 1998) is fel kellett újítani a hangszert. A költségeket a Budapest-Pasaréti Református Egyházközség, Budapest XIII. Kerületének Önkormányzata és az angyalföldi gyülekezet tagjainak adományai fedezték.

¹¹ Baranya Megyei Levéltárban megtalálható a pécsi Angster József és Fiai Orgona gyár

Az Angster-gyár orgona terve

Az egyházközség jelenlegi orgonája

Az egyházközség pecsétjei

Pecséteket már az ókor óta alkalmaznak. Kezdetben hitelesítési célból, a középkor óta pedig egyházközségek, állami szervek, cégek iratainak hitelesítésére is használnak pecséteket. A pecsét régebben fémből készült, és általában a papírra cseppentett forró viaszban keletkezett a lenyomata. Manapság leginkább gumiból készített bélyegzőket használnak, mellyel felfestékezés után közvetlenül a papírra készíthető lenyomat, így biztosítva az irat hitelesítését.

A Budapest-Angyalfüldi Református Egyházközség 1932-től egy ideig az Istenszem ábrát és a „BUDAPEST-ANGYALFÖLDI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG” feliratot tartalmazó körpecsétet használta.

A Frangepán utcai templom felépülése után, az 1930-as évektől ezen pecsét helyett egy mind a pecsétkép, mind a felirat tekintetében eltérő körpecsétet alkalmaznak. Ennek középső ábrája a templom főhomlokzatát mutatja, amelyet alulról takar a rajta elhelyezett "Erős torony az Úrnak neve" zsoltáridézet, körirata pedig: „FRANGEPÁN UTCAI REFORMÁTUS EGYHÁZ BUDAPEST”.

Az egyházközség ma használatos hivatalos pecsétje a köriraton kívül, csak az „1921” dátumot tartalmazza, vagyis azt az évszámot, amikor létrejött az önálló Budapest-Angyalfüldi Missziói Egyházrész.

Az Egyházi Értesítő, mint „bűnjel”

Dr. Gál Lajos lelkész szerkesztésében jelent meg 1932-1944 között az Egyházi Értesítő című egyházközségi újság, amelynek ürügyén a második világháború után Dr. Gál Lajost népbíróság elé állították, és négyéves szabadságvesztésre ítélték. A népbíróság a következő "tényállást" állapította meg: "A vádlott, mint a budapesti XIII. kerületi református egyházközség vezető lelkésze, felelős szerkesztője és kiadója is volt a havonta megjelenő "Egyházi Értesítő" című lapnak. E lap egy-egy száma kb. 1000 példányszámot ért el, s túlnyomó részben a templomban az istentiszteletekkel kapcsolatosan került ingyenes kiosztására (sic). A lapot teljes egészében a vádlott szerkesztette, sőt kevés kivételtől eltekintve egész terjedelmében ő maga is írta. Így a vádlott maga írta és helyezte el a lapban a népszerűség vádiratában vád tárgyává tett cikkeket is. E cikkek részletes tartalmát illetően a népbíróság a felesleges ismétlések elkerülése céljából (sic) utal a vádirat idézéseire." Ugyancsak feleslegesnek tartotta a népbíróság annak a figyelembe vételét – amelyet egyébként tényként említett az ítéletben –, hogy Magyarország német megszállása alatt a lelkész zsidók mentésében, a templomban való bújtatásában vett részt, és azt sem értékelte enyhítő körülményként, hogy Dr. Gál Lajos a német megszállás alatt "az egyházi gyűléseken Magyarországnak német megszállását súlyos bírálathoz részesítette".

A jogállamiság minimális feltételeit is nélkülöző eljárás végén a népbíróság Dr. Gál Lajost voltaképpen 1941. július 8. és 1944. február 11. közötti cikkeiért ítélte el, egy 1945-ös jogszabályra hivatkozva. Meghurcoltatása és börtönbüntetése után Dr. Gál Lajos nem folytathatta lelkészi pályáját, hanem a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventjének irodájában dolgozott.

Fekete Sándor, helyettes lelkipásztor a háború alatt

A gyülekezet segédlelkészét, Fekete Sándort¹³ 1944 júliusában a nagybeteg Soós László szolnoki lelkipásztor mellé rendelték, és Ravasz László püspök csak 1944. október 27-én helyezte vissza a segédlelkészt Budapest-Angyalföldi Református Egyházközségbe. Mivel Dr. Gál Lajos a front elől a Dunántúlra menekült, 1945. január 1-jével Fekete Sándorra bízta az egyházi hivatal vezetését, aki a harcok végéig Angyalföldön maradt.

Dr. Gál megpróbáltatásai Budapestre való visszatérése után kezdődtek el. 1945 - 1947 között Fekete Sándor volt az egyházközség vezetésével megbízott lelkipász-

12 Gál Lajosnak a zsidómentésben való pozitív szerepét a vézskorszakot túlélő bújtatott emberek is megerősítették az egyházközség mai lelkipásztorának, Szloboda Józsefnek.

13 Fekete Sándor később, 1951- 1956 között, a Budapest - Fasori (akkoriban Gorkij Fasori) Református Egyházközség beiktatott lelkipásztor volt, a Belső-Budapesti Református Egyházmegye esperese 1952-1955 között, aki teljes mértékben kiszolgált a pártállam diktatúráját. Esperesi tisztségből történt leváltása után bizalmi állami állásokat töltött be, újságíróként dolgozott.

tor, aki később feltűnően kereste az együttműködést a korszak párt- és állami vezetőivel .

A II. világháború alatt a Dunamelléki Református Egyházkerület területén található épületállomány jelentős károsodást szenvedett. Volt olyan templom, amelyet a német csapatok felrobbantottak, és több templomot istállónak használtak az orosz katonák.

Az angyalföldi református templom is komoly károkat szenvedett a második világháború során. Kerek tornya az ostrom alatt súlyosan megsérült – mivel itt egy német lőállás volt kialakítva –, és magában a templomban és a gyülekezeti teremben is jelentős kár esett. A rendbe hozatal több mint 100 000 Ft-ba került. Ezen összeg nagy részét az egyházközség maga fedezte, kisebb részét a magyar állam és Budapest székesfőváros vezetése bocsátotta a felújítók rendelkezésére.

1945-1948. között a legfontosabb épület helyreállítások, ha nagy áldozatok árán is, de megtörténtek hirdelve a gyülekezeteknek az Istenbe vetett hitét és élni akarását.

Dr. Kiss Sándor a „munkásgyülekezet lelkipásztora”

Dr. Kiss Sándor¹⁴ a – „munkásgyülekezet, munkás lelkipásztora”¹⁵ – 1948-ban lett a gyülekezet lelkésze, és itt szolgált egészen 1974. május 3-án bekövetkezett haláláig. Nehéz szolgálat volt, hiszen olyan materialista környezetben, Angyalföldön, hirdette Isten igéjét, amelyben Kádár János személyes hatása is közvetlenül érvényesült. Dr. Kiss Sándornak évekig tartó rendőri felügyelet alatt kellett szolgálnia. Egyszerre kellett megmentenie, megerősítenie a gyülekezetet, ugyanakkor a szó szoros értelmében is megmentenie a veszélyesen megsüllyedő templomot. Ebben az időben a lelkipásztor munkatársaként említhetjük meg a neves pszichiáter főorvos Nyíró Gyulát, aki 1947-1950 között volt az egyházközség főgondnoka.

Az 1956-os forradalom utáni helyreállítás hatalmas feladatáról a korabeli presbiteri jegyzőkönyv ezt jegyezte fel: "Egyházi épületeink tatarozására vonatkozóan a

14 Kiss Sándor (1906-1974) Az 1921-ben alakult Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetség (SDG) tisztikarába az 1928. évi szárszói közgyűlésen választották be teológus titkárként, Töltéssy Zoltán elnökle mellett. 1929-30-ban Glasgow-ban tanult, utána a SDG főtitkári teendőit látta el. Ezt a feladatkört közel 5 esztendeig látta el. 1935-ben végezte el a kecskeméti jogi akadémiát. 1937-38-ban a SDG elnöke volt. 1939 -1942 között a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventjének elsőként kinevezett egyetemi lelkésze, majd 1942-től a Budapesti Református Egyházmege egyetemi lelkésze volt. 1946-47-ben a kultuszminisztériumban az ifjúsági munkákkal foglalkozó osztályvezető-helyetteseként igyekezett a református és az általános emberkeresztény értékek megőrzését, érvényesítését elősegíteni. Ezzel párhuzamosan a romos, éhező fővárosban megszervezte az egyházi alkalmazottak beszerzési csoportját; feleségével együtt ennek a munkának magukat nem kímélő mindenesei lettek

15 Ezt jelzőt az Élet és Jövő című református hetilap tudósítója, Botyán János adta, aki Dr. Kiss Sándor lelkipásztor angyalföldi lelkipásztorrá történt beiktatásáról írta 1948. november 20.a-i lapszámban.

lelkipásztor [Dr. Kiss Sándor] előterjeszti, hogy az októberi események után hamarosan tapasztalnunk kellett bizonyos épületek rohamos romlását, ezért mind a biztosítóval, mind a XIII. kerületi tanács VB.-vel és a Központi Helyreállítási Titkársággal felvette a kapcsolatot.

Az Állami Biztosító nem foglalkozott ügyünkkel komolyan, a Tanács illetékesei

Dr. Nyíró Gyula

A gyülekezet 40 évéről 1974 őszén készült megemlékezés¹⁷ is kiemeli, hogy az új lelkésznek, Túrós Aladárnak is alapvető feladatai közé tartozott a belső felújítás (csatornázás, villanyvezetékek, megsüllyedt padozat kijavíttatása vagy kicserélése). Dr. Túrós Aladár hirtelen halála után **Tóth Gábor** (1975-1989) lett a lelkész, akinek a nevéhez fűződik a parókia és a templom tetőszerkezetének átépítése. Az 1970-es évek végén statikai okokból a harangtorony karcsú magas sisakját lebontták, és alacsonyabb toronysisakot építettek a helyébe.

16 A templom helyreállítását nehezítette, hogy 1959-ben az épület hátsó fala, a talaj süllyedése miatt életveszélyes állapotba került.

17 A gyülekezet negyven évéről szóló pár oldalas megemlékezés a Budapest-Angyalföldi Református Egyházközség lelkészi hivatalának irattárában található.

Szloboda József, a jelen

A gyülekezet mai lelkipásztora Szloboda József, aki 1990-től tölti be az egyházközség vezető lelkipásztori tisztségét.

Az ő idejében, 1996 és 1998 között ment végbe a templom teljes belső felújítása, dr. Tóth Elek építész és Péter Ágnes Munkácsy-díjas szobrászművész tervei alapján. A felújítási munkák során a szobrásznő tervei alapján teljesen megújult a liturgikus tér: új, ellipszis formájú úrasztala, új szószékhez vezető lépcső és a szószék fölött hangvető készült.

A felújítás után 1998-ban a templomtérbe két mőzesszék került, amelyeket addig a raktárszobában tárolt az egyházközség. A fából faragott, historizáló stílusú székek különlegessége, hogy az 1911-ben megrendezett torinói világkiállítás magyar pavilonjában kerültek bemutatásra.

A legutóbbi népszámlálási adatok szerint kb. 6000-7000 református élhet a kerület angyalföldi részén. Bár az elmúlt 20 év alatt a városi fluktuáció, szanálások, elköltözések miatt többször cserélődött a gyülekezet tagsága, Isten különös kegyelme révén a gyülekezet létszáma alig változott. Az elmúlt évek dinamikus lakásépítéseinak köszönhetően sokan költöztek az egyházközség területére. Az ő megszólításuk a következő feladatunk. Ez nyújt reménységet, hogy e gyülekezet a jövőben is élni fog!

Templombelső – 2008

Idősebb egyháztagjaink visszaemlékezései az elmúlt 75 évre.

Dr. Kiss Sándorné, született Torró Sára hosszú életpályájának nagy része összefonódott templomunk történetével. A máig a parókián lakó özvegy tiszteletes asszony el-elrévedezve, ölébe ejtett kézzel idézi fel az elmúlt évtizedek eseményeit.

– Éppen hatvan éve, 1948-ban választották meg az uramat az egyházközség lelképásztorának, s vertünk gyökeret itt, Angyalföldön. Jómagam is teológiát végeztem, Kolozsváron, de nem gyakoroltam papi hivatásomat: az uramnak igyekeztem mindenben támasza lenni. Kettőnk közül inkább én jártam mindkét lábammal a földön. Így ő a lelkeket gondozta, én a háztartási, hivatali és egyéb teendőket intéztem. De még kis veteményesünket is megkapáltam. Nem utolsósorban esperesi engedéllyel évekig vezettem asszonykörünket.

A lelkész-házaspár egy Ráday utcai, százhusz négyzetméteres lakásból költözött a Frangepán utcába, és eltartott egy ideig, amíg megszokták az új körülményeket. Azt például, hogy a szomszédságukban bolgárkertész, lóistálló, kukoricatábla és kaszáló volt...

– Meg is jegyezte velünk lakó édesanyám: „Nem vártam volna, hogy egy világvárosban szénaboglyákat fogok látni az ablakom alatt”. És akkor még nem említettem a közeli putrikat, düledező vályogviskókat. Kerítés, kapu nem lévén a cigánygyerekek a kertünkben hancúroztak, szülei pedig hétvégeken a fűbe leterített pokrócokon piknikeztek, gombát szedtek. Mert az is nőtt a kertünkben. Mondogatta is gyakran Hajnal lányom, hogy mély nyomor vesz körül bennünket. A környező utcákat sem aszfaltozták le még akkor, úgyhogy nyáron a port nyeltük, tavasszal és ősszel a sarat dagasztottuk. A millió légyről már nem is beszélek; csak úgy rajzottak körülöttünk.

A templomot két vaskályhával fűtötték, de a hátsó padokban a lehelet is meglát-szott a levegőben. Ezért néhány évig a régi, a Petneházy és az Üteg utca sarkán épült gyülekezeti otthonban tartották az istentiszteleteket.

Az ötvenes évek végére életveszélyessé vált a templom. Alá kellett dúcolni, s nem lehetett tovább halogatni a teljes felújítását. Természetesen a gyülekezeti életet erre az időre sem függesztették fel.

Dr. Kiss Sándort hamar megszerette a gyülekezet. Negyedszázadig szolgálta az angyalföldi reformátusokat, s ez alatt az idő alatt mindig megtelt a templom. Nemritkán a kapuját sem csukhatták be, mert a küszöbön is álltak a hívek – és nem csak a jeles ünnepeken. Lelkipásztoruk a személyes, közvetlen kapcsolatokat is igen fontosnak tekintette. Rendszeresen végigjárta híveit, sokszor csak a késő esti órákban vetődött haza. Ha úgy adódott, az idősek kezéből kivette a fejszét, s felvágta helyettük tűzifájukat.

– Gyereünk nem születhetett, de felneveltünk négy rokongyereket. Mind a

négyen jól megállják a helyüket az életben. Mit mondhatnék még? Talán csak annyit, hogy hosszú életem folyamán sokszor próbára tett az Úristen, kétszer a halál közelében is jártam, de mindig éreztem gondviselő szeretetét, és azt, hogy a tenyerén hordoz.

P.E.

Szakács Ferencné, született Kiss Éva, egykori kétszeres gondnokunk az egyházközség legrégebbi tagja, ha oklevél nem is tanúsítja ezt. Már hétéves korában részt vett a templom felavatása utáni első istentiszteleten, még a bevakolatlan falak között.

– Ezt az ünnepi istentiszteletet kizárólag gyerekeknek tartották – kezdi a szót. – Dr. theol. Gál Lajos lelkipásztorunk nagyon hangsúlyozta, hogy nekünk, a jövő nemzedékének emelték a templomot. A környék iskoláiból gyűltünk össze, annyian, hogy alig tudták betenni a kaput, s majd leszakadt a karzat. A nagyobbak közül jó néhányan álltak, s nekem is csak a jobboldali presbiterülésben jutott hely. (Utóbb ugrattak is, hogy én már gyerekkoromban elfoglaltam a gondnoki helyet.) A Teve utcában laktunk szüleimmel, húgommal és bátyámmal, onnan jártunk a templomba. Testvéreim és én a gyermekistentiszteletekre, szüleim a felnőtt istentiszteletekre. Ha le akartam rövidíteni az utat, átvágtam a Tarnai réten – ma már nyoma sincs –, bár anyám mindig intett, hogy ne arra menjek, mert poros lesz a cipőm. De bizony poros lett nemegyszer, mert arra mentem, hiszen a réten virágot szedhettem, kergethettem a pillangókat.

A Bibliát már kislány korában olvasta derűs, vígkedélyű gyülekezeti tagunk. Kivált a Példabeszédek Könyvéből Agur kérése ragadta meg, máig szinte hibátlanul idézi: *„A hiábavalóságot és a hazugságot messze távoztasd tőlem; szegénységet vagy gazdagságot ne adj nékem; táplálj engem hozzám illendő eledellel. Hogy megelégedvén, meg ne tagadjalak, és azt ne mondjam: kicsoda az Úr? Se pedig megszegényedvén, ne lopjak, és gonoszul ne éljek az én Istenem nevével!”*

– Gyermekfejjel is megértettem e szakasz mély bölcsességét, s életelvemül fogadtam el. Olyan akartam lenni, mint Agur, beérve a legszükségesebbekkel, nem vágyva sokkal többre. És nem is vágytam sosem sokra, s megőriztem hitemet és bizakodásomat is. A háború végén is, amikor belövés érte a templomtornyot és félig leomlott, bíztam benne, hogy újjáépítjük. Nem kérdés mondatja velem: apám, Kiss Miklós egy ház árával járult hozzá az újjáépítés költségeihez. Mások is adtak persze, amennyit tudtak, de a pénzhiány végigkísérte az egyházközség egész történetét. Nem szűnt meg az én két gondnokságom alatt sem. Engem egyébként tulajdonképpen kineveztek, s nem megválasztottak, mert más jelölt nem volt. Senki nem vállalta ezt a tisztséget. Akkor különben csupa nőből állt a presbitérium; ha csak egy – bocsánat a kifejezésért – nyamvadt férfiú akad, ő lett volna a gondnok.

– Mi, nők igyekeztünk megmutatni ugyan, hogy versenyképesek vagyunk a teremtés koronáival, de minden erőfeszítésünk ellenére sem tudtunk például

lakást szerezni Tóth Gábornak, a lelkészünknek. Végül eladtuk a templomtelek egy részét és a gyülekezeti házat, s a vételárukból futotta a lelkészi lakás kibővítésére, átalakítására. Tóth Gábor, amit tudott, maga végzett el. Még a kőműveskanalat sem átalotta megfogni.

– De a munkából az egyháztagok sem vonták ki magukat. A tetőcserepeket láncot alkotva adogattuk fel a padlásra, és ha ma felnézek a magasba s látom még mindig a régi és az új cserepek közötti színelkülönbséget, jó érzés fog el, visszagondolva erre a hőskorszakunkra. Megjelenik előttem mások között Csingér Mária, aki mellett négy férfi elbújhatott. Rengeteget dolgozott, ásott, cipekedett. Hihetetlen fizikai erővel áldotta meg az Ég; egy ízben egymaga kirántott egy távíróoszlopot a földből, mivel a férfiak nem boldogultak vele. De ne feledkezsem meg dr. Richter Annáról sem, aki valamennyi hátralékos, ágas-bogas jogi ügyünket elintézte, a telekrész eladásakor pedig a posta kínálta árnak a hatszorosát alkudta ki. – Az építkezéssel, kertrendezéssel párhuzamosan a hitéletet is szívünkön viseltük. Becserkésztük a kerületet, hívtuk a reformátusokat a templomba. Nem mindenütt vártak tárt karokkal bennünket, az ajtót is be-becsapták előttünk. Főleg a fiatalok megnyerésére törekedtünk, mert elenyészően kevesen konfirmáltak. Volt olyan év, hogy egyetlen egy sem jelentkezett, de később lassan-lassan nőni kezdett a konfirmálók száma.

Ha Szakács Ferencné végigtekint a padsorokon a vasárnapi istentiszteleteken, számos olyan gyülekezeti tagot pillanthat meg, akik még az ő gondnoksága idejében kezdték el látogatni a templomot. Ilyenkor úgy érzi, és okkal érzi úgy, hogy közösségépítő tevékenysége meghozta gyümölcsét.

P.E.

Bronztábla Szlezák László harangöntő emlékére

A 2008. december 7-én megtartandó hálaadó istentisztelet végén egy kis bronztábla felavatására kerül sor, amely Szlezák László harangöntő mesternek állít emléket.

A harangöntők nevének nagyközönség előtti megismertetését célul tűzte ki az OMM Öntödei Múzeuma patronálásával működő Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület öntészettörténeti múzeumi szakcsoportja. A harangok felmérése után a megismert adatokat, ha az egyházközségek igénylik, öntött bronztáblán jól olvashatóan megjelenítik.

Az első olyan bronztáblát, amely a harangöntők nevét ismerteti, a bőcsi református templom falán helyezék el 2003-ban. Ebben az évben készült a legtöbb, a harangadatokat ismertető bronztábla. 2008-ra több mint 76 tábla hirdeti a harangöntők hírnevét.

Az angyalföldi református templom harangját ismertető táblát Szántai Lajos öntészeti szakértő tervezte, és a Szabó Öntészeti Kft. kivitelezte.

A jubileumi ünnepségre készülve

A református ünneplés igei alapja Pál apostolnak a Zsidókhöz írt levele 13. fejezetében, a 7. versben található: "emlékezzetek meg a ti előjáróitokról, kik néktek szólották az Istennek beszédét, és figyelmeztvén az ő életük végére, kövessétek hitüket."

Pál apostol az Ószövetség népének történelmi eseményeire és vezetőire való visszaemlékezés hagyományát gyakorolva rámutat az Isten fenséges akaratából bekövetkező történések fontosságára a saját életünkre vonatkozóan is. Az előjárók Isten Szavát szölik a gyülekezetben, életük hitbeli állapotukat tükrözi. Az Istentől való előjárókat követendő példaként tünteti fel, akik erős hitükben szilárdan megállva végezték el a rájuk bízott feladatokat.

A hitbeli növekedés, lelki épülés alapfeltétele a hétköznapi élet zajos forgatagában való megállás, megpihenés és elcsendesedés. Isten már a Világ teremtése alkalmával gyakorolta ezt a "tevékenységet" és parancsolatba is adta.

A hitbeli épülés számtalan lehetősége mellett az előjárók életébe és munkásságába való betekintés jelentősége is fontos tényezőként szerepelhet. Az Istenre való feltekintés ünnepi keretekbe foglalt alkalmi mellett az elődökre való visszatekintés is a megemlékezések megszervezését feltételezi.

Reméljük, a templom felszentelését ünneplő angyalföldi reformátusok a múlt értékeit megismerve hálás szívvel tudnak a gyülekezeti elődök munkájára tekinteni.

M.M.

Summary

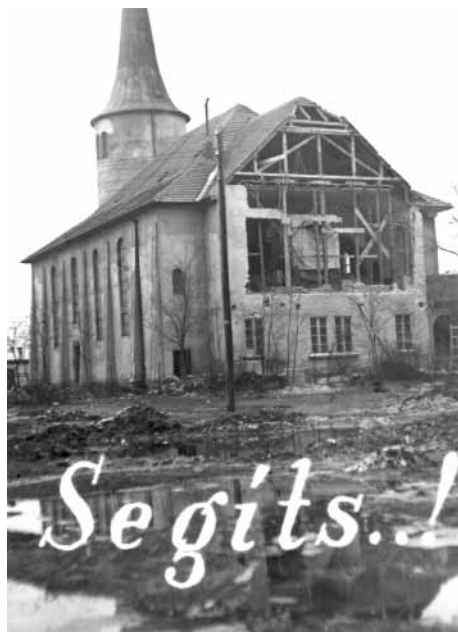
Angyalföld was a sparsely populated area that became an industrial region in the second half of the 19th century. Beyond the workers of the factories here, there were a lot of people of Calvinist reformed belief coming from the Great Hungarian Plain, care of souls of which ones started in the early 20th century. Divine services had been rendered on different places before the Reformed church was erected in 1927- 1933.

The church, celebrating its 75th anniversary in 2008 was planned by architects Gyula Jenő Padányi and Zsigmond Gothárd. The bell of the church was made by László Szlezák in 1930 and the organ was built in 1933 by Rieger, a famous Budapest organbuilder company. The Reformed church was seriously damaged during the second World War and the Hungarian Revolution of 1956, either. Its actual shape has been formed by restoration works in 1996 – 1998.

19 Mózes II. könyve 20: 9 - 11. "Hat napon át munkálkodjál, és végezd minden dolgodat. De a hetedik nap az Úrnak a te Istednek szombatja: semmi dolgot se tégy azon se magad, se fiad, se leányod, se szolgálóleányod, se barmod, se jövevényed, a ki a te kapuidon belől van; Mert hat napon teremté az Úr az eget és földet, a tengert és mindent, a mi azokban van, a hetedik napon pedig megnyugovék. Azért megáldá az Úr a szombat napját, és megszentelé azt."

Alapkövetétel

Szórólap 1959-ből

Templombelső – 1996 előtt

Az angyalföldi gyülekezetben szolgáló lelkipásztorok

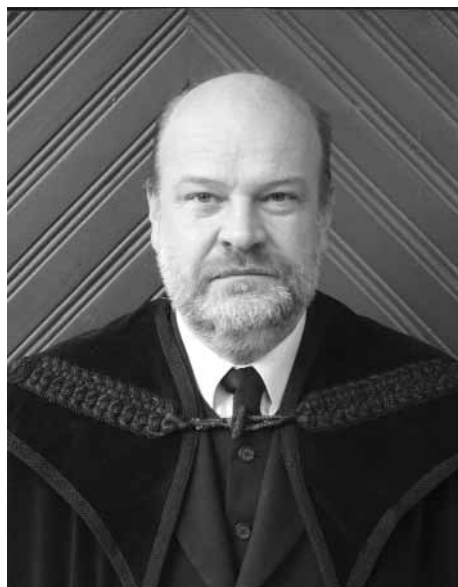
Dr. Gál Lajos

Dr. Kiss Sándor

Tóth Gábor

Szloboda József

A Budapest - Angyalföldi Református Egyházközség előljárói 2008-ban

Lelkipásztor: Szloboda József

Világi elnökök: Goldbach Ferenc
Komjáthy József

Presbiterek: Dr. Ábrán József
Baján József
Bartos Istvánné
Csáki József
Kis Tamás
Lellei László
Lindner Gusztávné
Mészáros Sándor
Palócz János
Toldi István

Pótpresbiterek: Baján Álmos
Hegy László
Kurucz János
Dr. Végh György